

Οι «τολμηρότατοι» περιηγητές που «κάνουν βόλτες» στο Τριαδικό μυστήριο

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

• Μητροπολίτου Ναυπάκτου & Αγίου Βλασίου Ίεροθέου

Στήν σύγχρονη θεολογία, από θεολόγους οί όποιοι έπηρεάσθηκαν από τόν σχολαστικισμό, τόν νεοσχολαστικισμό, τόν γερμανικό ιδεαλισμό καί τόν υπαρξισμό, παρατηρεΐται μιά προσπάθεια διεισδύσεως στό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ γιά νά «έλέγξουν» καί νά διατυπώσουν τό «πῶς» ὑπάρχουν τά Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τό ὅτι συνδέεται ἡ «έλευθερία τοῦ Πατρός μέ τή βούληση τοῦ Πατρός», ὅτι «ἡ έλευθερία τοῦ Πατρός κάνει νά ὑπάρχει ὁ Θεός ὡς Τριάδα αἰώνια καί αἰδία», ὅτι «ὁ Πατήρ από ἀγάπη -δηλαδή έλεύθερα- γεννᾷ τόν Υἱό καί έκπορεύει τό Πνεῦμα», ὅτι «ἡ έλευθερία καί ἡ ὑπαρξη στόν Θεό ταυτίζονται», ὅτι «τό ναί στήν ὑπαρξή Του εἶναι ταυτόσημο μέ τό ναί στήν Τριαδική Του ὑπαρξη», ὅτι ὁ Πατήρ «ἀσκεῖ τήν έλευθερία Του ὡς ναί» κ. ἄ.

Μέσα σέ αὐτήν τήν ἀλαζονική προσπάθεια τολμοῦν νά ὁμιλοῦν καί γιά «ἱεράρχηση» στά Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀφοῦ ἐπιδιώκουν μέ ὑπαρξιακά γνωσιολογικά-δομικά στοιχεῖα νά ἐρμηνεύσουν τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, νά προσπαθοῦν μέ τόν φιλοσοφικό τρόπο νά κατανοήσουν τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Μιά τέτοια νοοτροπία εἶχαν καί οἱ φιλοσοφοῦντες θεολόγοι τούς πρώτους αἰῶνες, κυρίως τόν 3ο καί 4ο αἰῶνα μ.Χ., οἱ λεγόμενοι μοναρχιανοί, δυναμικοί καί τροπικοί, καί ἔφθασαν σέ αἱρέσεις, τίς ὁποῖες ἀντιμετώπισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες στίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Αὐτό παρατηρεῖται ἔντονα στούς σχολαστικούς καί νεοσχολαστικούς θεολόγους.

Στίς ἡμέρες μας ἔγινε πιά «μόδα» οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι νά κάνουν «τουριστικές περιηγήσεις» μέσα στό ἀπρόσιτο μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί νά παράγουν μιά «θεολογία τοῦ σαλονιοῦ». Εὐχαριστοῦνται νά συζητοῦν τέτοια ζητήματα μέ διανοητικό τρόπο στίς κατ' ἰδίαν συζητήσεις καί σέ Συνέδρια, καί σέ πανεπιστημιακές αἵθουσες, γιά νά φαίνεται ὅτι παράγουν μιά σύγχρονη θεολογία πού διαφέρει ἀπό τήν θεολογία τῶν «ἀγγραμμάτων μοναχῶν»!!

Καί, ὅμως, στήν θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων θεωρεῖται ἀλαζονική θρασύτητα καί ἑωσφορική νοοτροπία τό νά προσπαθῇ κανεῖς νά εἰσδύῃ στό ἀπρόσιτο μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, δηλαδή στό μυστήριο τῆς θεολογίας, ἀκόμη καί στό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, πού χαρακτηρίζεται μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, στό πῶς ἐνώνονται ἡ θεία μέ τήν ἀνθρώπινη φύση στήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου.

Ἐκεῖνο πού ἔχουμε ἐντολή νά κάνουμε εἶναι μέ τήν συνέργειά μας στήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ νά πορευθοῦμε ἀπό τό κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωση, νά μετάσχουμε στό μυστήριο τῆς μεθέξεως τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί νά ἀποκτοῦμε γνώση τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καί θεοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ.

Στήν συνέχεια θά παραθέσω μερικά δείγματα τῆς πατερικῆς θεολογίας πάνω στό σοβαρό αὐτό θέμα.

1. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γιά τό ἀπρόσιτον μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ

Οἱ Πατέρες τῶν πρώτων αἰώνων, καί μάλιστα οἱ Καππαδόκες Πατέρες, μᾶς ἔδωσαν ἀρκετά δείγματα ὅτι ὁ Τριαδικός Θεός εἶναι ἀπρόσιτος, εἶναι μυστήριο ἀπρόσιτο στήν ἀνθρώπινη σκέψη. Αὐτό τό βλέπουμε κυρίως στόν ἅγιο Γρηγόριο

τόν Θεολόγο, στους περίφημους θεολογικούς λόγους του, πού αντιμετώπιζε τούς Εύνομιανούς οι οποίοι εξέφραζαν τό φιλοσοφικο-θεολογικό ρεύμα τοῦ μοναρχιανισμού, τό όποιο καταδικάστηκε από τούς Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀναφερόμενος στους θεολόγους τῆς ἐποχῆς του πού προσπαθοῦσαν νά κατανοήσουν τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μέ τήν λογική ὁμιλεῖ γιά «καινήν νόσον» «περί τοῦ λόγου φιλοτιμία καί γλωσσαλγία», τόν δέ ἀσχολούμενον μέ τόν Θεό μέ τέτοιον τρόπο ἀποκαλεῖ «διαλεκτικόν καί λάλον». Γιά τόν Θεό γράφει: «Φράσαι μέν ἀδύνατον, ὡς ὁ ἐμός λόγος, νοῆσαι δέ ἀδυνατώτερον». Δέν μπορεῖ κανείς νά βρῇ καί νά κατανοήσῃ τήν φύση καί τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ: «Θεόν, ὅ,τι ποτε μέν ἐστι τήν φύσιν καί τήν οὐσίαν, οὔτε τις εὔρεν ἀνθρώπων πώποτε, οὔτε μέν εὔρη».

Μιλώντας γιά τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα τονίζει ὅτι πρέπει νά τό τιμᾷ κανείς μέ τήν σιωπή. «Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω. μέγα σοι τό μαθεῖν, ὅτι γεγέννηται. Τό δέ πῶς, οὔδέ ἀγγέλοις ἐννοεῖν». Ἐρωτᾷ: Θέλεις νά σοῦ ἐξηγήσω τό πῶς γεννήθηκε ὁ Υἱός ἀπό τόν Πατέρα; Ἀπαντᾷ: Μέ τόν τρόπο πού γνωρίζει ὁ Πατήρ. «Ὡς οἶδεν ὁ γεννήσας Πατήρ καί ὁ γεννηθείς Υἱός, τό δέ ὑπέρ ταῦτα, νέφει κρύπτεται, τήν σήν διαφεύγον ἀμβλυωπίαν», δηλαδή τό πῶς γεννήθηκε ὁ Υἱός ἀπό τόν Πατέρα εἶναι καλυμμένο μέ νέφος καί διαφεύγει τήν ἀσθενῆ ὄρασίν μας. Στόν Θεό συμπίπτει ἡ ὑπαρξή μέ τήν γέννηση καί εἶναι χωρίς ἀρχή.

Ἀκόμη, ὅπως δέν μποροῦμε νά γνωρίσουμε τήν ἀγεννησία τοῦ Πατρός καί τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ, καί πρέπει νά τό τηροῦμε μέ τήν σιωπή μας, τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τόν Πατέρα. Ἀπαντᾷ στους φιλοσοφοῦντας τῆς ἐποχῆς του: «Τίς οὖν ἡ ἐκπόρευσις; εἶπέ σύ τήν ἀγεννησίαν τοῦ Πατρός, κἀγώ τήν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ φυσιολογήσω, καί τήν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος, καί παραπληκτίσομεν ἅμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες».

Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐρευνᾷ μέ τόν φιλοσοφικό του λόγο καί τρόπο τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ γιά νά ἐρμηνεύσῃ τήν ἀγεννησία τοῦ Πατρός, τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ καί τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, θά παραφρονήσῃ, ἐπειδή ἐγκύπτει στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὑποδεικνύει τό σέ πῶς σημεῖο μπορεῖ νά φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος στήν Θεογνωσίαν. Αὐτό γίνεται μέ τήν ἱερά ἡσυχία, τήν κάθαρση καί τήν μέθεξη τοῦ Φωτός, τήν διάβαση τοῦ ἀνθρώπου στήν θεωρία-θεοπτία.

2. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός γιά τά ρητά καί τά ἄρρητα

στόν Θεό

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἔχοντας αὐτήν τήν πνευματική θεολογική κληρονομιά, ἀναλύει διεξοδικά τά σχετικά μέ τό μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί τήν ἀπαγόρευση τοῦ ἀνθρώπου νά εἰσδύσῃ σέ αὐτό, γιατί εἶναι πλήρως ἀποφατικό μυστήριον.

Γράφει ὅτι «ἄρρητον τό θεῖον καί ἀκατάληπτον», μόνον μπορούμε νά ξέρουμε ὅ,τι μᾶς ἀποκάλυψε «ὁ μονογενής Υἱός ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός». Ὑστερα ἀπό τήν πρώτη καί μακαρία φύση τοῦ Θεοῦ, κανένας ἄλλος δέν γνώρισε ποτέ τόν Θεό, ὄχι μόνον ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἀλλά καί ἀπό τίς ὑπερκόσμιες δυνάμεις, δηλαδή τά Χερουβίμ καί Σεραφίμ. Γνωρίζει τόν Θεό μόνον αὐτός στόν ὁποῖο ὁ Θεός τό ἀποκάλυψε.

Ὅλα ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στήν Θεολογία (γιά τόν Τριαδικό Θεό) καί τήν Οἰκονομία (γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ) «οὐδέ πάντα ἄρρητα οὐδέ πάντα ρητά», «οὔτε πάντα ἄγνωστα οὔτε πάντα γνωστά», γιατί ἄλλο εἶναι αὐτό πού εἶναι γνωστό καί ἄλλο εἶναι τό ρητό, αὐτό πού μπορεῖ νά ἐκφρασθῇ, ὅπως ἀκριβῶς ἄλλο εἶναι ἡ ὁμιλία καί ἄλλο ἡ γνώση.

Αὐτό σημαίνει ὅτι γνωρίζουμε καί ὁμολογοῦμε «ὅτι ἐστί Θεός», ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀναρχος, ἀτελεύτητος, αἰώνιος καί αἰδίος, ἄκτιστος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἀπλός, ἀσύνθετος, ἀσώματος, ἀόρατος, ἀψηλάφητος, ἀπερίγραπτος, ἀπειρος, ἀπεριόριστος, ἀκατάληπτος, ἀσύλληπτος, ἀγαθός, δίκαιος, παντοδύναμος, δημιουργός ὅλων τῶν κτισμάτων, παντοκράτωρ, παντεπόπτης, προνοητής ὅλων, ἐξουσιαστής, κριτής.

Ἐπίσης, γνωρίζουμε «ὅτι εἷς ἐστί Θεός», δηλαδή μία οὐσία καί γνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχει σέ τρεῖς ὑποστάσεις, σέ Πατέρα, σέ Υἱό καί σέ Ἅγιον Πνεῦμα καί ὅτι ὁ Πατέρας καί ὁ Υἱός καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον εἶναι ἓνα σέ ὅλα ἐκτός ἀπό τήν ἀγεννησία καί τή γέννηση καί τήν ἐκπόρευση. Ὅπως, ἐπίσης, γνωρίζουμε ὅτι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τήν εὐδοκία τοῦ Πατρός καί τήν συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐγένε ἀνθρώπος καί εἶναι τέλειος Θεός καί τέλειος ἀνθρώπος σέ μιά ὑπόσταση, σταυρώθηκε καί ἀναστήθηκε.

Ἀκόμη «καί ἀγνοοῦμεν καί λέγειν οὐ δυνάμεθα» τό «τί ἐστί Θεοῦ οὐσία» ἢ πῶς εἶναι στήν ὁλότητά της ἢ πῶς Θεός γεννήθηκε ἀπό Θεό ἢ ἐκπορεύτηκε ἢ πῶς ὁ μονογενής Υἱός καί Θεός, ἀφοῦ ταπείνωσε τόν ἑαυτό του, ἐγένε ἀνθρώπος ἀπό παρθενική σάρκα καί πλαστουργήθηκε μέ διαφορετικό νόμο ἀπό ὅ,τι ἰσχύει στή φύση ἢ πῶς εἶχε βαδίσει στά νερά χωρίς νά βρέξῃ τά πόδια.

Καταλήγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Ὅτι μέν οὖν ἔστι Θεός, δῆλον• τί δέ

ἔστι κατ' οὐσίαν καί φύσιν ἀκατάληπτον τοῦτο παντελῶς καί ἄγνωστον» .

Μιλώντας κανείς για τόν Θεό μπορεί νά ὁμιλῇ ἀποφατικά, γι' αὐτό λέμε «ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀπερίγραφτος». Γι' αὐτό ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός γράφει: «Οἰκειότερον δέ μᾶλλον ἐκ τῆς τῶν πάντων ἀφαιρέσεως ποιεῖσθαι τόν λόγον». Καί αὐτό γίνεται γιατί ὁ Θεός δέν εἶναι κανένα ἀπό τά ὄντα ὅχι ὡς μή ὢν, ἀλλά ὡς ὢν πάνω ἀπό ὅλα τά ὄντα καί ἀπό αὐτό τό εἶναι.

Ύστερα ἀπό αὐτά ἀποφαίνεται θεολογικά: «Ἄπειρον οὖν τό θεῖον καί ἀκατάληπτον, καί τοῦτο μόνον καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καί ἀκαταληψία». Καί ὅσα λέμε καταφατικά για τόν Θεό, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός, δίκαιος καί σοφός δέν δηλώνουν «τήν φύσιν, ἀλλά τά περί τήν φύσιν», δηλαδή τήν ἐνέργειά Του. Ὑπάρχουν καί μερικά πού λέγονται καταφατικά για τόν Θεό πού ἔχουν «δύναμιν ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως». Για παράδειγμα, ὅταν λέμε σκότος στόν Θεό δέν ἐννοοῦμε σκότος, ἀλλά ὅτι ὁ Θεός «οὐκ ἔστι φῶς ἀλλ' ὑπέρ τό φῶς» καί λέγεται φῶς «ὅτι οὐκ ἔστι σκότος».

Εἶναι κατανοητό, ὅτι για τόν ἅγιο Ἰωάννη τό Δαμασκηνό πού ἐκφράζει ὅλη τήν παράδοση τῶν ὀκτώ πρώτων αἰώνων, καί εἶναι παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος καί ἀκατάληπτος, καί ἐκεῖνο πού εἶναι γνωστό εἶναι ἡ ἐνέργειά Του. Ἀλλά καί αὐτή ἡ γνώση δέν γίνεται μέ τήν φιλοσοφική ἐπεξεργασία, ἀλλά μέ τήν μέθεξη τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, διά τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θεώσεως. Καί ὁ Θεόπτης γνωρίζει «ὅτι ἔστι Θεός», ἀλλά δέν γνωρίζει τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ οὔτε τί εἶναι τά ὑποστατικά ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, καί τό «πῶς» τῶν Προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἐνῶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀρχίζει τήν Δογματική του μέ τό ἀκατάληπτο τῆς θείας οὐσίας, ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ξεκινᾷ τήν Summa του μέ τήν ἀρχή ὅτι ἡ γνώση τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατή, ἀναγκαία καί πρόξενος τῆς μακαριότητος τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτό δείχνει, μεταξύ τῶν ἄλλων, τήν διαφορά μεταξύ Ὁρθοδόξου καί σχολαστικῆς θεολογίας.

3. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων για τόν ἀποφατισμό στό Τριαδικό μυστήριο

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἔζησε τόν 4ο αἰώνα (γεν. 313-315 καί κοιμήθηκε 386) σέ μιά περίοδο πού γίνονταν συζητήσεις για τόν Τριαδικό Θεό, για τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα καί τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τόν Πατέρα. Πρόκειται για τήν περίοδο μεταξύ τῶν Α' καί Β' Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Στίς «Κατηχήσεις τῶν φωτιζομένων» ἀναφέρεται στήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τήν φύση τοῦ Πατρός καί στό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀκατάληπτο καί ἀδύνατο στόν ἄνθρωπο γιά νά τό κατανοήσῃ λογικά καί φιλοσοφικά.

Γιά τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα γράφει: «Υἱός τοίνυν τοῦ Θεοῦ ἐστὶ φύσει καί οὐ θέσει, γεννηθείς ἐκ Πατρός». Δέν μεσολάβησε χρόνος γιά τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα: «Μεσίτης δέ ἐκ τῆς ἐκ Πατρός Υἱοῦ γεννήσεως χρόνος οὐκ ἔστιν». Ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα δέν εἶναι ὅμοια μέ τήν γέννηση τῶν ἀνθρώπων. «Μή τοίνυν ἀνθρωπίνων εἶναι νομίσης τήν γέννησιν».

Δέν ὑπάρχουν παραδείγματα γιά νά ἐρμηνεύσουμε τά τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα. Γράφει: «Γέννησε ὁ Θεός- Πατέρας τόν Υἱόν, ὅχι ὅπως, σύμφωνα μέ τά ἀνθρώπινα δεδομένα, γεννάει ὁ νοῦς τόν λόγο. Γιατί σέ μᾶς ὁ μέν νοῦς μας εἶναι ἐνυπόστατος, ὁ δέ λόγος, μόλις εἰπωθεῖ καί σκορπίσει στόν ἀέρα, χάνεται. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζουμε ὅτι ὁ Χριστός γεννήθηκε Λόγος, ὅχι προφορικός, ἀλλά ἐνυπόστατος, ζωντανός, πού δέν εἰπώθηκε μέ τά χεῖλη καί μετὰ σκόρπισε στόν ἀέρα, ἀλλά γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα, “ὡς ἰδίᾳ ὑπόστασις”, προαιώνια καί ἀνέκφραστα».

Ἐπομένως, εἶναι παντελῶς ἄγνωστος ὁ τρόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα. Ξέρουμε ὅτι ὁ Υἱός γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα πρό πάντων τῶν αἰώνων, ἀλλά ἀγνοοῦμε τό «πῶς» Τόν γέννησε. Λέγει ὁ ἅγιος Κύριλλος:

«Τόν γέννησε (τόν Υἱό), λοιπόν, ὁ Θεός-Πατέρας, ὅχι ὅπως κάθε ἀνθρώπινη διάνοια θά μπορούσε νά ἀντιληφθεῖ, ἀλλά ὅπως Αὐτός μόνο γνωρίζει. Γιατί δέν ὑποσχόμαστε νά σᾶς ποῦμε τόν τρόπο τῆς γεννήσεως, ἀλλά νά σᾶς διαβεβαιώσουμε γιά τό ὅτι ὁ τρόπος δέν εἶναι ὁ γνωστός στούς ἀνθρώπους». Στήν συνέχεια λέγει ὅτι κανένα δημιούργημα οὔτε καί οἱ ἄγγελοι γνωρίζουν τόν τρόπο τῆς γεννήσεως τοῦ Λόγου, ἀλλά οὔτε καί «τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔγραψεν ἐν ταῖς Γραφαῖς». Ἐρωτᾷ: Ἀφοῦ δέν καταλαβαίνουμε αὐτό πού εἶναι γραμμένο, γιατί ἐρευνᾶμε αὐτό πού δέν εἶναι γραμμένο; «Αὐτάρκες ἡμῖν εἰδέναι, ὅτι Θεός ἐγέννησεν Υἱόν ἕνα μόνον».

Ἔτσι, ὅπως λέγει «μή ντρέπεσαι νά ὁμολογήσῃς τήν ἄγνοιάν σου, διότι μαζί μέ τούς Ἀγγέλους τό ἀγνοεῖς, δέν τό ξέρουν οὔτε καί οἱ Ἄγγελοι. Μόνο ὁ Θεός-Πατέρας γνωρίζει τόν Υἱό καί ὁ Υἱός γνωρίζει τόν Πατέρα. Ὁ Θεός-Πατέρας γνωρίζει τί γέννησε καί οἱ ἅγιες Γραφές μαρτυροῦν ὅτι ὁ Υἱός εἶναι Θεός».

Καί ὕστερα ἀπό αὐτά ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων λέγει στούς φωτιζομένους: «Ἐγώ πάντα θαύμαζα αὐτούς τούς τολμηροὺς ἀνθρώπους πού μέ τήν ἰδιαίτερη καί ἔντονη αὐτή περιέργειά τους -τήν ὁποία θεωροῦν σύμφωνη μέ τήν εὐλάβειά τους-

ξεπέφτουν σέ μεγάλη άσέβεια. Διότι έφόσον άγνοοϋν τούς Θρόνους καί τίς Κυριότητες, τίς Άρχές καί τίς Έξουσίες, πού εΐναι δημιουργήματα τοϋ Θεοϋ, έπιχειροϋν νά έξετάζουν καί νά έρευνοϋν τόν Ίδιο τόν Δημιουργό. Πές μου πρῶτα, τολμηρότατε, τί διαφέρει ό Θρόνος άπό τήν Κυριότητα καί τότε νά άσχοληθεΐς καί νά έρευνήσης όσα έχουν σχέση μέ τόν Χριστό».

Έπομένως, ό άγιος Κύριλλος Ίεροσολύμων άπό τόν 4ο αΐώνα μ.Χ. έλέγχει τούς «τολμηρότατους» άνθρώπους οί όποΐοι διακατέχονται άπό έντονη περιέργεια νά εΐσχωρήσουν μέσα στό μυστήριο τοϋ Τριαδικοϋ Θεοϋ καί νά «φιλοπραγματοϋν» καί καταπίπτουν «διά τής νομιζομένης εύλαβείας εΐς άσέβειαν», πολύ δέ περισσότερο όταν δέν τό κάνουν άπό εύλάβεια, αλλά άπό φιλοσοφική περιέργεια!

4. Αναλογία όντος, αναλογία πίστεως, αναλογία σχέσεως

Στήν Δυτική θεολογία ύπάρχει μιά μεταφυσική θεώρηση τής σχέσεως μεταξύ τοϋ Θεοϋ καί τοϋ κόσμου, δηλαδή «πρέπει όπωςδήποτε νά ύπάρχει κάποια αναλογία μεταξύ κτιστοϋ καί άκτίστου».

Στόν Θωμά τόν Άκινάτη παρατηρεΐ κανείς τήν αναλογία τοϋ όντος (analogia entis), σύμφωνα μέ τήν όποία διά τοϋ ενός μπορεΐ κανείς νά μάθη τό άλλο. Ό Θεός εΐναι ών καί ό άνθρωπος εΐναι ών, όποτε διά τής μελέτης τοϋ άνθρώπου, έρμηνεύεται ό Θεός . Κατά τήν δυτική θεολογία «μπορεΐ κανείς νά έξιχνιάση τά περί τής θείας οϋσίας, εάν διεισδύση στήν οϋσία καί τήν καθ' όλου έννοια τών όντων μέσω τής άνθρωπίνης λογικής . Πρόκειται γιά τήν φιλοσοφική μέθοδο διερεϋνησης τοϋ Θεοϋ.

Στόν Γουλιέλμο Όκκαρ παρατηρεΐ κανείς μιά άλλη θεωρία, άφοϋ «έκανε μιά γενική επίθεση έναντίον τών άρχετύπων τοϋ Πλάτωνος, έναντίον τών καθόλου τής πλατωνικής παραδόσεως, μέ πολύ γερά φιλοσοφικά έπιχειρήματα καί έτσι άναπτύχθηκε ή άλλη θεωρία περί αναλογίας πίστεως (analogia fidei).

Σύμφωνα μέ αύτήν τήν άποψη δέν ύπάρχει μόνο «ή αναλογία όντος», αλλά καί ή «αναλογία πίστεως», δηλαδή «στήν Άγία Γραφή περιγράφονται τά τοϋ Θεοϋ, όπως εΐναι στήν πραγματικότητα καί μόνο μέσω τής Άγίας Γραφής μπορεΐ κανείς νά γνωρίση τόν Θεό. Όποτε, καί έδῶ ύπάρχει αναλογία, αλλά αναλογία “όχι όμως άπό τήν φιλοσοφική σκέψη (πού εΐναι ή αναλογία τοϋ όντος”, αλλά άπό τήν άποκάλυψη τοϋ Θεοϋ στους) άνθρώπους, πού εΐναι κατατεθειμένη μέσα στήν Άγία Γραφή» . Αύτήν τήν θεωρία έγκολπώθηκε ό Λούθηρος «ό ιδρυτής τοϋ Προτεστάντισμοϋ».

Άργότερα, ό Karl Barth ανέπτυξε τήν θεωρία τής «αναλογίας σχέσεων» (analogia relationis). Σύμφωνα μέ τήν θεώρηση αύτήν «ύπάρχουν τέσσερις συζυγίες, οί όποΐες φανερώνουν τήν ταυτότητα τοϋ τρόπου ύπάρξεως τών ένδοτάτων σχέσεων

τῆς αἰδίου Τριάδος: α) ἡ σχέση Πατρός καί Υἱοῦ αἰδίως, β) ἡ σχέση ἀκτίστου δημιουργοῦ καί κτιστοῦ δημιουργήματος ὡς προβολή τῆς αἰδίου Τριάδος *ad extra* στή βάση τοῦ *actus purus*, γ) ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ μέ τόν Θεό Πατέρα καί δ) ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ μέ τήν ἀνθρωπότητα. Ταυτοχρόνως ἀπό τίς τέσσερις προκύπτει ρητά καί ὁμολογημένα μιά πέμπτη συζυγία, αὕτη τῶν ἀναγεννημένων ἐν Χριστῷ πρός τούς ὑπολοίπους ἀνθρώπους. Ὅλες οἱ παραπάνω σχέσεις κατοπτρίζουν τήν *analogia relationis*, ἡ ὁποία φανερώνει τόν τρόπο ὑπάρξεως τῆς αἰδίου Τριάδος».

Καί οἱ τρεῖς αὐτές ἀναλογίες μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῆς κτίσεως (καί τοῦ ἀνθρώπου), ἥτοι ἀναλογία ὄντος, ἀναλογία πίστεως, ἀναλογία σχέσεων, εἶναι ξένες πρός τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία, γιατί δέν ὑπάρχει καμμιά ὁμοιότητα μεταξύ ἀκτίστου καί κτιστοῦ. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γράφει ὅτι «ὑπεράγνωστα καί ὑπεράρρητα ἐστί, καί τά τῆς οὐσιώδους ἐνώσεως καί τά τῆς ὑποστατικῆς διακρίσεως καί τά τῆς ἀμιγοῦς παντάπασι καί ἀφύρτου συμφυΐας». Γι' αὐτό καί «οὐ δ' ὑπόδειγμά ἐστί τούτων ἐπὶ τῆς κτίσεως εὔρεϊν». Ὅλα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπεράγνωστα καί ὑπεράρρητα τόσο τά τῆς οὐσιώδους ἐνώσεως μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅσο καί τῆς ὑποστατικῆς διακρίσεώς τους, καθώς ἐπίσης καί τά τῆς ἐντελῶς ἀμιγοῦς καί ἀσυγχύτου συμφυΐας. Γι' αὐτό καί δέν εἶναι δυνατόν νά εὔρεθῇ κανένα ὑπόδειγμα σέ ὅλη τήν κτίση.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐκφράζοντας ὅλη τήν πατερική παράδοση γράφει ὅτι στόν Θεό εὐρίσκονται τρία: οὐσία, ὑποστάσεις καί ἐνέργεια. Ἡ ἐνέργεια εἶναι ἐξωτέρα, ἡ ὑπόστασις ἐνδοτέρα καί ἡ οὐσία ἐνδοτάτη. Ὁ Πατήρ «ἔλαβε σχέσιν νά κοινωνηθῇ κατ' οὐσίαν μέ τόν ὁμοούσιόν του Υἱόν καί μέ τό Πνεῦμα τό ἅγιον• τόν μέν ἀπ' αἰῶνος γεννῶν, τό δέ ἐκπορεύων»• ὁ Υἱός «ἔλαβε σχέσιν νά κοινωνηθῇ καθ' ὑπόστασιν μέ τήν ἀνθρωπότητα»• καί «ἡ κοινή ἐνέργεια τῆς μακαρίας Τριάδος ἀνατίθεται νά κοινωνηθῇ κατὰ τήν ἐνέργειαν μέ τά λοιπά κτίσματα».

Ἐπομένως, ὁ ἄνθρωπος μετέχει τῆς ἐνεργείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί ὄχι τῆς καθ' ὑπόστασι καί τῆς κατ' οὐσίαν ἐνώσεως. Κατά τόν π. Ἰωάννη Ρωμανίδη «οἱ Πατέρες τονίζουν ὅτι μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτίστου ἢ μεταξύ κτισμάτων καί Θεοῦ οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει. Αὐτό σημαίνει, ἐπίσης, ὅτι δέν ὑπάρχει καί καμμιᾶ ἀναλογία μεταξύ τους, δηλαδή συσχετίσις ἢ σύγκρισις • πού σημαίνει ὅτι δέν μπορούμε μέσῳ τῶν κτισμάτων νά γνωρίσωμε τό ἄκτιστο, δηλαδή τόν Θεόν, Αὐτόν ἢ τήν ἐνέργειά Του» , ἀλλά μετέχουμε τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, διά τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θεώσεως. Δέν μπορούμε νά γνωρίσουμε τόν Θεό στά ἐνδότατα τῆς οὐσίας Του, οὔτε μέσῳ τῶν κτισμάτων, οὔτε μέσῳ τῆς λογικῆς ἐπεξεργασίας, οὔτε μέσῳ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, διότι «ἡ Ἀγία Γραφή εἶναι ὁδηγός πρὸς τόν Θεόν, ἀλλά δέν ἔχει ἡ περιγραφή τοῦ Θεοῦ στήν Ἀγία Γραφή καμμιᾶ ὁμοιότητα μέ τόν Θεόν».

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως» (Κολ. α', 15) καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ Λόγου. Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης δίδασκε: «Ἡ μόνη ἀκριβὴς εἰκὼν τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱὸς καί ὄχι ὁ κόσμος. Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξύ Πατρὸς καί Υἱοῦ εἶναι ὅτι ὁ Πατήρ εἶναι ἀγέννητος, καί ὁ Υἱὸς γεννητός. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀντίγραφο τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ».

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ψάλλει: «Εἰκὼν εἰμί τῆς ἀρρήτου δόξης σου εἰ καί στίγματα φέρω παταισμάτων». Γι' αὐτό καί καλεῖται νά μεθέξῃ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὄχι νά δῇ τήν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του ὅλη αὐτὴν τὴν πατερικὴ διδασκαλία, καυτηρίαζε τοὺς συγχρόνους θεολόγους πού «κάνουν βόλτες» μέσα στό μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί μέ σχολαστικὴ καί ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία ὁμιλοῦν γιὰ τό μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος, συσχετίζοντας τόν Τριαδικὸ Θεὸ μέ κτιστές καί ἐμπαθεῖς καταστάσεις, καί κάνουν λόγο γιὰ ἐλευθερίαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἰδίαν Του τὴν ὑπαρξὴ καί διατυπώνουν πολλές ἄλλες ἀνοησίες καί βλασφημίες.

Λέγει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων: «Καί ἐγὼ τεθαύμακα αἰετῶν τολμηρῶν τὴν φιλοπραγμοσύνην, τῶν διὰ τῆς νομιζομένης εὐλαβείας εἰς ἀσέβειαν ἐκπιπτόντων».

Καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γράφει, διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, ὕστερα «ἀπὸ τῆς καθ' ἡσυχίαν ἀγωγῆς», «θεοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος, οὐ τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ἢ τῆς τῶν ὁρωμένων στοχαστικῆς ἀναλογίας» . «Ἡ στοχαστικὴ ἀναλογία» εἶναι μέθοδος τῆς φιλοσοφίας.

Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι γεμίσαμε σήμερα ἀπὸ στοχαστὲς θεολόγους πού εἶναι «περιηγητές» στό μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος, καί κάνουν «στοχαστικὲς

ἀναλογίες» μεταξύ Θεοῦ καί κτισμάτων, τό ὁποῖο εἶναι μιά μεγάλη θεολογική ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλά μεγάλοι θεολόγοι εἶναι ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι ὅσοι μεταφέρουν στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τήν σχολαστική, νεοσχολαστική καί ὑπαρξιακή φιλοσοφία τῶν ἑτεροδόξων, κάνοντας μιά παρερμηνεία ἢ μιά «μετακένωση», καί τούς ὁποίους γι' αὐτόν τόν λόγο ἐπαινοῦν οἱ ἑτερόδοξοι, ὡς μεγάλους θεολόγους!